

ԾԱԶԻԿ

ԿԱՆԱՆՅ ՅԱՏՈՒԿ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ԶԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԳՐԱԿԱՆ, ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ

ԱՌՏՆԻՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ, ՆՈՐՈՅԹԻ

ԶԵՌԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏՈՒԹԵԱՆՅ

ԿԱՆԱՅԻ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ԵՒ ԱՇԽԱՐՀԻԿ ԻՐԵՐՈՒ

ԺԹ. ՏԱՐԻ

Նոր Շրջան, Թիւ 34

ՅՕԴՈՒԱԾՆԵՐ ՈՒՆԻՆ

ՏԻԿԻՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ՕՐԻՈՐԴ ԱՐՏԵՄԻՍ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

ՕՐԻՈՐԴ ԱԼԻՍ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ՕՐԻՈՐԴ ՆԻՆԻ

ՕՐԻՈՐԴ ՆԵԿՏԱՐ ԱՔԻԼԵԱՆ

ՕՐԻՈՐԴ ԶԱՊԷԼ ԶԱԲԱՐԵԱՆ

ԵՒ

ՀԱՅԿԱՆՈՅՑ ՄԱՌՔ

Գին 40 փարա

Տպագրութիւն ԾԱԶԻԿ, Կալաթա.

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

ՊՈԼՍՈՑ ՀԱՄԱՐ

Տարեկան 50 դրուշ. Վեցամսեայ 25 դրուշ.:

ԳԱԽԱՌՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Տարեկան 54 դրուշ. Վեցամսեայ 27 դրուշ.:

ԱՐՏԱՍՍԱՀԱՄԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

Տարեկան 12 ֆրանք:

Ծանուցման, բաժանորդագրութեան եւ թերթին վերաբերող ամէն կարգի գործառնութեանց համար դիմել մի՛ միայն՝

{زاغيك غزته سي}

درعليه ده غلطه ده قورشوللى خاندە نومرو ۷

Շ Ա Ր Ա Թ Ա Թ Ե Ր Թ «Ծ Ա Ղ Ի Կ»

Կ. Պոլիս, Ղալաթիա, Գուրչուկու խան, թիւ 7

JOURNAL "DZAGHIK,"

Constantinople, Galata, Kourehoum Han, N° 7.

Վ Ա Ճ Ա Ռ Ա Տ Ո Ւ Ն

ԱՍԵՂՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՕԺԻՏԻ ՎԵՐԱԲԵՐԵԱԼ ԶԱՆԱԶԱՆ ՆԻԻԹՈՑ

ՇԱԼՃԵԱՆ ԵՒ ԹԱՎՇԱՆՃԵԱՆ

ՀԱՅԹԱՅԹԻՉ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՊԱԼԱՏԱՆ

Կ. Պոլիս, Էսկի Զապթիէ մասէսի թիւ 63

Ապրանաց տեսակներու ճոխութեամբ ու չափաւոր գիներով ծախող հանրածանօթ այս հին Վաճառատունը Եւրոպական առաջնակարգ գործարանաց հետ միշտ ունեցած յարաբերութեանց շնորհիւ կը գտնուի պատրաստ հաւաքածոյ մը ասեղնագործութեան և օժիտի վերաբերեալ նոր ու ընտիր նիւթերու, ինչպէս մետաքսեայ կերպասներ, աթլաղ, թաւիշ, թաւթա, ոսկեզօծ ու արծաթեայ դուռ ու անդուտ թելեր (խառ եւ խամ սըրմա), ճերմակեղէնի համար ընտիր պոօտէներ, վալանսիէն ու մետաքսէ թանթէլաներ, ճեմմակքթան, դաղղիական ընտիր շապիկի կերպասներ, բիքէներ, գունաւոր պաթիսթներ եւ այլն եւ այլն:

Զեռագործ բանուած ու սկսուած զանազան ճոխ նիւթոց հաւաքածոյ մը պատրաստ կը գտնուի:

Կ. Պոլսոյ եւ Գաւառաց զպրօցական հաստատութեանց համար մասնաւոր դեղձ կ'ըլլայ:

Վաճառատան մէջ կը գտնուի միշտ պատրաստ ասեղնագործի գծագրիչ մը:

ՇԱՀԻԿ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

(618) ԺԸ. ՏԱՐԻ — ԹԻԻ 34

27 ԱՊՐԻԼ 1906

ԳԱԻԱՌԱՅԻՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

Ա.

ԳԱԻԱՌԱՅԻ ՀԱՅՈՒՆԻՆ

Առ Օր. Հայկանոյշ Մամֆ

ՍՅ ՄԱՄՈՒԼԻ դոյութենէն ի վեր պակաս չեն եղած գրողներ, որոնք բաւական չափ հետաքրքրուած են Հայ իգական սեռին վերաբերող հարցերով, ուսումնասիրած են անոր կենցաղին այլեայլ դրուագները և իրենց այդ վերլուծող ընթացքին մէջ փորձած են նոյն իսկ քննել և երեւան բերել Հայ կնոջ կամ տղջկան հոգեկան, զգացական, բարոյական և մտաւորական կեանքին աւանդաբուն խորերն, դադոնաձաձուկ ալքերն իսկ, և տակաւն, ինչ որ թերի թողուցած է զիրենք՝ այն զլխաւոր պակասն է, զոր չեն կրցած լրացնել երբեք, վասն զի ընդհանրապէս Հայ գրողներ, Հայ իգական սեռով զրազելու համար՝ իրենց ամբողջ ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած են միայն և միայն կեդրոնի, Պոլսոյ, Իզմիրի և վերջապէս քաղաքակրթութեան քիչ չափ երես տեսնող — Հայուհիին վրայ, մինչդեռ սողին կտր տակաւին Հայ իգական սեռին մեծամասնութիւնը, գաւառացի իգական տոհմիկ դասակարգը,

որ ամէնէն աւելի յստակ և պայծառ ցոլացուցիչը կարելի է համարել Հայուհին — հարազատ և բնատուր Հայ կնոջ կամ աղջկան, — յատուկ՝ հոգեկան, սրտի, զգացման և մտաւորականութեան բարացուցիկ մանրամասնութիւններուն, յատկութիւններուն, թերութիւններուն ու յատկանշական ամբողջութեան։ Գրողներու այդ մեծ հատուածէն զուրս, որ աւելի չունենալով ուսումնասիրելու գաւառացի Հայուհին, ասկէ հետո ապրելով, անտեղեակ անոր կենցաղի զանազան փոփոխութեան և երանգներուն, հարկադրուած է իրեն ծանօթ Հայուհին միայն նկատի ունենալ, ասդին, գաւառացի դրասէր գոսակարգ մը միայն զբաղած է երբեմն գաւառացի Հայ իգական սեռին կեանքովը, և անոր կեանքին զանազան երեւոյթներովը, որոնք իսկապէս չհանկան և հետաքրքրելի առանձնայատկութիւններ կը պարզեն՝ ցեղային և միջավայրային որոշ նկարագիրով մը։ Եւ այսպէս միշտ գաւառացի Հայ ընթերցողն ու ընթերցողուհին ստիպուած կը զգայ ինքզինքը ճակատագրականօրէն՝ հետեւելու իր բոլոր ընթերցումներուն մէջ՝ զարգացած, քաղաքակրթութեամբ սայօնի աղջիկներու կամ կիներու, փեղոյրաւոր Հայուհիներու և լեզուագէտ ու գաշնակահար օրիորդներու կենցաղավարութեան, որ յաւէտ օտար կը մնայ իրեն համար և ամմատելի։ քանի որ իր շուրջը գտնուող Հայուհին չէ՝ որ կը մանրամասնութիւն իր կեանքին մէջ, իր վրայ հիւստեամբ գրականութեան մէջ, այլ տարբեր Հայուհիի տիպար մը, որ աւելի օտորօտի հանդամանք մը ունի իրեն համար։

Ուսումնասիրելու համար Հայուհին իր նկարագրին իսկութեանը մէջ, և ուռաջ բերելու համար անոր կեանքին հոգեբանութիւնը, ամէնէն առաջ գաւառացի իգական սեռն է որ աչքի առջեւ ունենալու է, վասն զի մէկ կողմ թողելով կեդրոնի և զարգացած միջավայրերու մէջ ապրող Հայ կիներու և զարգացած օրիորդներու ցանցաւ թիւը, որ նօսը կերպով խմբուած կարելի է համարել աւելի ծովեզերեայ քաղաքներու և կամ բարձրագոյն գոյրոյնի իրենց մէջ անուցանող գաւառացին միջավայրերու մէջ, անդին սակայն, ընդհանուր գաւառներու մէջ՝ Հայուհին կը ցուցադրէ, պատկառելի մեծամասնութեամբ և ստուար համեմատութեամբ մը, տգէտ, ռամիկ, բարեպաշտ և միեւնոյն ատեն ընդունակ, և քաղաքակրթութեան հիւնաքարօրէն ընդունակ տարր մը, որ աղիւսանալու, զարգանալու և տակսո. բարձրանալու հակամէտ նպատակաւոր մտադրութիւններով կը ներկայանայ շատ տեղեր, առաւելութիւններ՝ որոնք ոչ նուազ վնասուելիք պարագաներ են ցեղի մը իգական սեռին համար։ Բայց դժբաղդաւար գաւառացի այրեր, հայրեր կամ եղբարներ. չեն կրցած օգտուիլ իրենց մայրերու, քոյրերու կամ

աղջիկներու մտային այս առողջութենէն, որուն կրնայ հետեւիլ ապագայ զարգացուն իգական սերունդ մը, կրթուած, վայելչացած և քաղաքակրթութեան բոլոր շնորհներն իր վրայ աւելցուցած։ Որովհետեւ դաւառացի այրը մինչև այսօր է՛լ ուզած խոստովանիլ, — մեծ մասով անշուշտ, — իգական սեռին ժողովուրդի մը ընդհանուր քաղաքակրթութեան դործին մէջ կատարելիք վսեմ գերն ու գործը, մայրերու ազդեցութիւնը՝ դաստիարակութեան և ապագայ սերունդներու պատրաստութեան մէջ, և մէկ խօսքով այդ սեռին կատարելիք հրաշալիքները ընտանեկան յարկերու մէջ։ Կընտջ փրկարար դերէն անդիտակ այս դասակարգը տէսք է՛ չլիովել սակայն գաւառացի ժողովուրդին զարգացած, դաստիարակուած և կրթուած մասին հետ, որ ամէնէն մեծ ազդեցութիւնն է գործած սկիզբէն ի վեր գաւառացի Հայուհիին սեղմուած և անուս կեանքին բարեփոխման համար։ Գաւառացի այրը, լոկ նիւթական ու ֆիզիքական բնիկ մը և կամ քիչ մը աւելի շեշտելով ստացուածք մը կը ձանձնայ կինը, որ իր ուրոյն անհատականութիւնն ունենալու իրաւունքը չունի երբեք և բնութիւնէն իսկ դատապարտուած է ստրուկ ապրելու և հլու կամակատարն ու կոյր գործիչք դառնալու իր էրկոն կամ գլխաւորին նոյն իսկ ամէնէն աննշան հաճոյքներուն, կիրքերուն, կամքին ու հրամաններուն դէմ։ Հայ կիներու և աղջիկներու նշանակելի մեծամասնութիւն մը այս վիճակին մէջ է՛ գեւ ներսերը, դաւաններու խորերուն մէջ, ուր, բարեբաղդութիւն է՛ միանգամայն ըսել թէ, տակաւ առ տակաւ, ժամանակին համեմատութիւնով և քաղաքակրթութեան ու դաստիարակութեան շնորհով՝ խօյս կուտան այս հնաւանդ խոռոպահանջութիւնները, սեղի տալով բարքերու բարեփոխման մը՝ որ ո՛րչափ ալ ինքնին սակաւին անբաւական, բայց և այնպէս փոխանցման չրջանի մը բարիքը տիրելու բնոյթն ունի, թէև տարիներու և թերեւս դարերու կարօտին գաւառացի Հայուհիին կենցաղի դրուագներուն փոփոխութիւնն ու զոհացուցիչ բարեշրջութիւնը։

Գաւառացի Հայ մամիկը յաւիտենապէս եկեղեցիին, ուխտերուն, վանքերուն, ջուրերուն, խաչերուն ու սուրբերուն փէշէն կառչած այն ջերմին հաւատացեալն է՝ որուն սրտին մէջ կոյր հաւատքը, աւանդամիտ նախանձախնդրութիւնն ու անդրդուելի ջերմեռանդութիւնը արմատացած է հիմնովին, և որ քաղաքակրթութիւնը, նորոյթն ու դարափերջիկ բարքերու տիրապետութիւնը կը ծաղրէ լեզուով մը, ուր կայ սլահուած Հայ գաւառաբարբառին ամբողջ հմայիչ ու ձոխ միներքը։ Սա ամէնէն անտանելի հակառակորդն է՛ ամէն նոր բանի, ինչ որ ալ ըլլայ ան։ Չի կրնար ապրիլ իր միջավայրէն ու քաղաքէն դատ ուրիշ որ և է՛ քաղաքի կամ

միջավայրի մէջ՝ իր ծննդավայրին նոյն իսկ «դարի հացն ու կծու սոխ»ը չփոխելով ուրիշներու խորտիկին: Նետ: Հարսերու ու աղջիկներու խորտիկան է, որ կը ջանայ անպատճառ անպատեհութիւն մը նշմարել անոնց ամէնէն պզտիկ, աննշան և անմեղ համարձակութեանը մէջ: Տանը տնտեսութեան արթուն հսկողն ալ է սահայն, որ քանի՜ կրնայ աշխատիլ, կը մասնակցի սնային ամէն գործերու, եփի, թափի և խփի: Թոռներուն աչքին լոյսն է գաւառացի մամիկը, որ դանտք կը մեծցնէ Աստուծոյ վախովը, պզտիկ հասակէն իսկ անոնց միտքերուն ու սիրտերուն մէջ ինքնով դժոխքին հուրքը, քրքմէշաղէկներուն սոսկումն ու ուրիշներուն արհաւիրքը: Ամբողջ աւանդութիւններու և սովորութիւններու կենդանի կարգացոյցն ու ժամանակացոյցն է, որ ի՛ր ատենին, ի՛ր օրին կը կատարէ ամէնը և կատարել կուտայ իր տանը մէջ: Ասոնցմէ շատեր տանը էրիկմարդոց վրան իսկ կ'իշխեն և իրենց բացարձակ սղգեցութիւնը հաստատած են ընտանիքին վրայ: Գաւառացի բազմաթիւ տուներ իրենց պառաւին կը պարտին իրենց բարեկեցութիւնը, որուն մէջ խնայողութեան ամէնէն նախանձախնդիրն է՝ հակառակ իր տարիքին առաջացման: Թէև արտաքնապէս դաժան երեւի գաւառացի Հայ պառաւին այս ընթացքը, սակայն սա անյողգողգ աշխատութեան, աննուաճ վաստակաւորութեան և օրինակելի խոտակեացութեան ու օրհնաբեր խնայողութեան զեղազնն է, որ ցեղային սրտը նկարագիր մը, տոկուն և աշխատասէր հոգի մը և իր ընտանիքին հանդէպ անձնուէր սիրտ մը ցոյց կուտայ: Կէտեր՝ որոնք պզտիկ առաւելութիւններ չեն գաւառացի հայուն հիւն համար: Ան՝ տանը զուարթացուցիչ հոգին ալ է միանգամայն: Գիտէ ուրախութիւնն ալ նուիրագործել՝ արտ բութիւնն ալ՝ արժանաւորապէս: Լսե՛ր էք երբեք անոր ինքնաբաւ իր երգերը, սրտառուչ, անկեղծ և անարուեստ, ու հեքեքները՝ զորս իր պզտիկ թունիկներուն համար կը շուայէ երբեմն: Ա՛հ, Հայ մամիկը եղական դիմի մըն է, որ մեր ցեղին տոկունութիւնը կը ցոլացնէ, հոգ չէ թէ տեսակ մը անընդունակութիւն ցոյց տալով քաղաքակրթութեան: Ապահովարար ապագայ Հայ պառաւները շատ ներողամիտ պիտի ըլլան՝ բարբերու բարեշնչման գործին մէջ: Մէկ հատ մը իսկ չկայ ասոնց մէջ «գրող-կարգացող»:

Աշխատասէր, պարիկշտ, հիւրասէր և տնտեսագէտ է գաւառացի Հայ տանտիկինը, որ ընտանիքին սինն է ներքին տնտեսութեան գործին մէջ: Նա հարազատ յաջորդն է պառաւ հայուն հիւն: Ինք Հայ գաւառացի մայրիկին խոտաբեր պահանջկոտութիւնը և թէ չունի, ունի սակայն այն տոկուն նկարագիրը՝ որ հայուն հիւնն է առաւելապէս: Հնազանդ է նա մինչև վերջը իր կեանքը:

րոջն ու մօրը, հոգ չէ թէ տարիքը իրեն հեղինակութիւն մը չինած
ըլլայ արդէն: Կը ճանչնայ պառաւին յարգը և կը պատուէ զայն:
Հայ իգական սեռին ամէնէն նշանակելի ներկայացուցիչն է սա, ու
րուն առջեւ կը քակտուին ամէն արդելքներ, որոնք դեռատի կին
մը կը կաշկանդեն սակայն միշտ: Անոնք՝ որ դաւառները ճամբոր-
դելու, կամ գաւառային քաղաքներու մէջ ապրելու պատեհու-
թիւնը ունեցած են, անպատճառ կրնան յիշել տիպար տանտիկին-
ներու անուաներ՝ զորս չեն կրնար մոռնալ՝ զմայլած անոնց անվը-
հատ հոգիին ու անխոնջ աշխատասիրութեանը վրայ: Անգարգ են
ստոնք ալ սակայն, աւա՛ղ:

Գաւառներու մէջ պատիւի և անունի նախանձախնդիր, պար-
կեշտ անձնուէր և աշխատող է հայ հարսնուկը: Իր էրկանը տունը
ոտք կոխած չկոխած (և արդէն իր չափահասութիւնէն, աղջիկնու-
թիւնէն կը սկսի ատիկա) գերազանցօրէն համակերպող արարածն է
սա, զրկուած, կաշկանդուած: Տարիներով իր երեսը կը ծածկէ
տանը մեծերէն և երկար ատեն չխօսիր անոնց հետ: Ինք աղախին
մըն մըն է տանը մէջ, ուր ստիպուած է յարմարիլ ամէն կարգադ-
րութեան: Իր կիսուրը լաւ գիտէ արդէն այն պարագաները, որոնք
կը կարծուին թէ «օր—լուս» կը ցուցնեն դաւացի հարսին, որուն
վրայ տանը ամէն անդամները, ամէնէն մեծէն ամէնէն պզտիկը, կը
խանդաղատին: Խոնարհութեան տիպար է, որ ամէն զոճողու-
թիւն և ջանք չի խնայեր անեցիկներու կամքը կատարելու համար,
և եթէ իր կեանքն անգամ զոհել պէտք ըլլար, յօժարակամ պիտի
զրկուէր անկից: Տեսակ մը յօժարուած զոհաբերութիւն և կոյր
համակերպութիւն է գաւառացի հարսնուկին կեանքը, որ չբաղ-
րիւր միեւնոյն ատեն ըլլալէ յոգնախիստ աշխատողը: Զաւակները
իր կաթովն իսկ պէտք է գրեցնէ: Մե՛ղք որ գաւառներու հարսնե-
րուն մեծամասնութիւնը անուսում է նոյնպէս: Անոնց մէջ կարդալ
գրել գիտցողը մատի վրայ կը համրուին:

Կարգը գաւառացի Հայ աղջկան եկաւ: Շիկնոտ, վարանոտ և
սակայն հոգիով ու զգացումով զեղուն է հայ աղջիկը: Իր ամօթխած
դէմքին ետին նա ունի երկաթէ նկարագիր մը, որով է որ կը տա-
նի իր կեանքին մէջ ամէն ձախորդութիւն: Եթէ իր ծնողքը զինքը
դպրոց զրկէ՝ լաւ, եթէ ոչ չկրնար տանը մէջ պարսպ նստիլ: Պիտի
աշխատի, պիտի արուեստագործէ՝ տեղական կնոջական զրազում-
ներով և այդպէս չարքաշ պիտի մեծնայ: Հնազանդ և վերջին
ծայր հնազանդ է նա իր հօրն ու մօրը: Կատարեալ հաճութեամբ
պիտի գրկէ այն ամուսինը՝ զոր ծնողքը յարմար տեսեր են իր հետ
կապել, և զոր թերեւս կ'ատէ ալ: Կարելի՞ է որ համարձակու-
թիւնն ու իրաւունքն ունենայ մերժելու մէկը, որուն հետ կ'ուզեն

նշանել զինքը՝ հոգ չէ թէ սիրտը զազանովի նուիրած ըլլայ ուրիշ տղամարդի մը։ Ո՛հ, ի՞նչ նուիրաբերութիւններ կարելի է ցուցակագրել զաւանտներու մէջ նշանուող ։ աղջիկներու զէմ ի դործ դրուած բռնադատութիւններուն համար։ Քանի՞նք արգիւք կենդանի նահատակները դարձած են իրենց ծնողքին կամակար բռնութեան։ Եւ ինչո՞ւ աղջիկներ՝ բարեբաղդօրէն այսպէս բմբռնած են կեանքը և անոր զազանիքները։ Դպրոցէն վերջ ամէն ինչ վերջացած է իրեն համար ուսումնական տեսակէտով։ Այլ ընտանիքին աշխատակիցն է։ Իսկ եթէ արգէն իսկ չերթար դպրոց, և աղքատիկ ընտանիքի մը կը պատկանի, իր մտանքներուն ծայրովը սոխաւում է հանել իր հացը։ Կկոյնի ծակէն կ'անցնի, գործասեղաններու մէջ իր ծաղիկ կեանքին օրերը կը հառցնէ՝ գո՛ւրկ բոլորովին այն սուաւելութիւններէն, որոնք զարգացած եւ դաստիարակուած, ու միեւնոյն ատեն հարուստի աղջիկներու բաժինն են յաճախ։ Ու չիմ է դաւառացի աղջիկը, չա՛տ ու չիմ։ Ո՛ւր որ աջկանց վարժարան բանալ փորձուած են, անհամեմատ արդիւնք ստացած են գաւառներու մէջ։ Դաստիարակութիւնը իրական բարիքը պիտի բերէր իր հետ։ Դուրս չելլեր դաւառացի աղջիկը և իր փէշն իսկ չցուցներ օտարականի մը, վասն զի անպատշաճութիւն կը համարուին ատոնք իրեն համար։ Փակուած կեանք մըն է անցուցածը՝ մանաւանդ եթէ նշանուած է և կամ նշանուելիք։ Անոնց մէջ ալ դեռ անուանները չա՛տ չատ են։

Գաւառացի հայուհիներու այս զիւերը իրենց զարտուղութիւններն ու բացառութիւնները ունին ի հարկէ, որոնք առաւել կամ նուազ տղեղ պատկերներ կը ստեղծեն իրենց կեանքին շուրջ և ժողովրդական բաժնասանքի կ'ենթարկուին։ Ընդհանուր նկարագիրը կարելի է պատկերացած համարիլ ներկայ ուսումնասիրութեան մէջ՝ գաւառացի հայուհիին կեանքին այլ և այլ շրջաններուն, որոնք իրենց մանրամասնութիւններուն մէջ վերլուծել խիստ չահեկան էր Հայ մամուլին և գաւառացի գրողներուն համար։ Օգտակար գրական աշխատութիւն մը, որ գերազանցօրէն չնորհալի «Ծաղիկ»ին պիտի պատշաճէր։

Գաւառացի հայուհիին այս կենցաղը, վիճակն ու ըմբռնումները տակաւ պիտի փոխուին անշուշտ դպրոցներու և դաստիարակութեան ծաւալումով՝ գաւառի մինչեւ ամենայնոքին ատիճաններն իսկ։ Իդաիան սեռի կրթութեան և դաստիարակութեան խնդիրը բոլորովին թերի և ասպարեղիւն մնացած է գաւառներուն մէջ, որովհետեւ այդ մասին լուրջ ջանք չէ տրուած։ Գիւղեր մանաւանդ խաղաղ զրկուած են աղջիկներու վարժարաններէ, որոնք որհնութիւն պիտի սփռէին ամէն կողմ, տիպար մայրեր հասցնե-

լով: Հայ մամուլը պէտք է օրուան հարց ընկէ դադրի հայուն-
ին, և մանաւանդ գաւառացի հայուն հին դատարարական խնդի-
րը, քանի որ ծովեզերքներու Պոլիս բոլորովին զուրկ չեն ազջը-
կանց վարժարանները, մինչ գաւառներու մէջ՝ չատ անխնամ և
կամ անգոյ են անոնք:

Գեղջուկ և գաւառացի հայուն հինքու նկարագիրն յատկանշող
այս ուրուագիծէն վերջ յաջորդ յօդուածով մը քննենք գաւառացի
իգական սեւին վերաբերութիւնը հայ գրականութեան հետ:

Շ. Գարսիսար

ԱՐՏԵՄԻՍ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

Գրագետի գղեակներ
Խաղը միլիոններ
Յիշատակարաններ

Եթէ հետաքրքիր գրամու մը փորձուեր սա հարցումը մէջտեղ
նետել:

«Ի՞նչ կը շահին մեր հեղինակները իրենց գործերէն»:

Ապահովաբար պիտի ամենայնիւ նիւթին ձայնը թի՛ մը բարձր
արտասանուի: Ի՞նչ սպառում ունեցան Սաստուր ամուսինները՝ ի-
րենց գաւառիքերէն, Սիպիլ՝ «Յուլքեր»էն, Ա. Յարութիւնեան իր
«Լքուած քնար»էն, Պարսամեան՝ իր «Անրջանք»էն, Մառի Արապ-
եան՝ «Իր իտէալը»էն, և խեղճ Մալխասըի Կօնքուռներու թարգ-
մանութենէն... որ ընդհակառակը իր ունեցած գրական համբաւն
ալ վրայ տալ տուաւ, ա՛յնքան ապերախօտէն: Թողունք որ,
միւս կողմէ ամենամեծ, անսգիւտ ռեֆրալ մը եղան այդ քննադա-
տութիւնները Բօքի թարգմանիչին, և Նուպարեանի քննադատը
Ժանթթաղցիյն, առաւել քան ո՛չ երբեք, աշխարհի չորս կողմե-
րուն: Գէթ այս տեսակէտով Մալխաս պէտք է երախտապարտ
զգայ իր անձը հանդէպ իր՝ գրական ախոյեաններուն, այսինքն
բացի Մասիսի խմբագրապետէն՝ բոլոր գրողներուն, մէջը ըլլալով
նաև Ալիարին զմիւսներէն սոցալատանարանը:

Բայց, անցնի՛նք ջրհեղեղէն:

«Je sais tout»ի խմբագրութիւնը ենթերվիտ մը ունենալով
Բարիզի գրագիտաց ընկերութեան նախկին նախագահին, Պ. Մար-
տէլ Բոէլլօյի հետ, կը պարզէ ստուար ցանկ մը ձրանսայի հան-

ճարներու երկերուն սպառումին և հասոյթին վրայ, որ անոնց գղեակներ, միլիոններ, մէկ խօսքով դիրքեր կը ստեղծէ :

Նիւթական դիրքեր՝ Հիւկոններու, Զօլաններու, Տօմէներու, Մօրասաններու, Ապուններու, Ժօռտ Օնէներու, Տիկ. Կոէվիլներու, Ժօռտ Սաններու, Ժիրերու, Ռընէ Պալէներու, Օգթալ Միւսօներու, Բիէն Լուիններու, Ֆուսսուա Բօքէներու, Ապէլ Հէռմաններու, Անարէ Թէօրէներու, Էն. : Պղտիկ թուում մը միայն բաւական է գաղափար կազմելու համար այն ահագին սպառումին վրայ, որ այդ երկասիրութիւնները կ'ունենան :

Զօլա (2,280,000 հատ.), Ժօրտ Սան, Ալֆօնս Տօմէ (2,200,000 հատ.), Կի տը Մօրասան, Բօլ Պուրմէ (1,000,000 հատ.), Մարսէլ Բոէվօ (849,000), Ֆրանսուա Բօրէ (800,000), Ժիր (650,000), Ռընէ Պալէն (290,000), Բօլ և Վիքթոր Մարկիթ (250,000), Անարէ Թէօրէ (200,000) Գաթիւլ Մէնաէս, Գուրթըլին (150,000), Ռիչըն, Ռօտ, Գուտէյ գրեթէ 10,000 :

Այս հսկայ սպառումներուն վրայ մարդ երբ ցնորքը ունենայ մերկաները երազելու... ապահով, «Իր իճհալը»ին հեղինակուհին Ժօրտ-Սանի սպառումին պիտի համապատասխանէ, առանց տարբերութեան :

Բայց մէկզէլ՝ զրօսանքը, և մտածենք պահ մը այն գրկաբաց ընդունելութեանը վրայ, զոր Ֆրանսայի ժողովուրդը ունի իր գըրողներուն նկատմամբ, մինչև իսկ անոնց հոյակապ գղեակներ, վիլլաներ տալու, յիշատակարաններ կանգնելու չափ հասոյթ մատուցարարելով :

Եթէ մարդահամարի բաղդատութեան մը մտնենք, քիչ մը խնդրէն հեռանալով, պիտի տեսնենք որ 37-38 միլիոն ժողովուրդ ունեցող երկրի մը մէջ ստուարաթիւ գրագէտներ, և արժանաւոր հեղինակներ կան, այնպէս որ ժողովրդական իւրաքանչիւր միլիոնի քանի մը ստանկակ թուով զրագէտ կամ հեղինակ կ'իյնայ : Մինչդեռ մեր մէջ, հազիւ կը համբենք արժանիքի աէր չորս հինգ հեղինակ, որոնց նիւթակոն կաղութիւնը չքաջայնելէ դատ, պատճառ ալ կը հանդիսանանք անոնց բարգաւաճման կերպերուն :

Գրադիտութիւնը, հեղինակութիւնը արուեստ մըն է Եւրոպիոյ համար, որ միլիոններ կը բերէ, կրկին ու կրկին սպազբութիւններով : Այսպէս, ինչո՞ւ աղէկ դիրք մը չունենայ Ռընէ Պալէն երբ իր «Ոպեռլէն իննսունըինգերորդ անգամ ըլլալով սպազբութեան կը յանձնուի, և «Լա քեռ ֆի մեռ»ը՝ նուազ բարեբախտ իր քրոջմէն՝ վաքսունըչորսերորդ սպազբութեան վերտառութիւնը կը կրէ վրան : Ու երբ մեր մէջ նմանօրինակ երկասիրութեան

մը փորձէ մարդ, կը վախճում որ սպազբութեան ծախքը բացը չմնայ :

Ամէն բան բախտի մը շուրջը կը դառնայ միշտ, կը հաւատամ ես, և առանց անոր ոչինչ, եթէ մէկդի առնենք մեր անտարբերութիւնը, որ այնքան ծանր կը կշռէ մեր ազիտութեան վրայ : Մենք սովոր ենք միշտ օտարինը քաջալերելու՝ ամենեւին չենք դառնար մեր գրականութեան, հոգ չէ թէ աղքատ բերքերուն, ձեռք չենք տար այդ սղտիկ փորձերուն, որմէ վախճալով աւելի մեծերուն չեն ձեռնարկեր քիչ չատ արժանիքի տէր գրողներ, վասն զի որո՞ւ համար գիրք չլինել, երբ ան ոչ մէկէն սլտի կարգացուի, փոշոտելով Պապիկեան գրատան կամ Պայէնցլին ցուցափեղկերուն մէջ, արեւուն ճառագայթներուն դէմ մարանչելով : Եւ ըսել թէ կը գանգատինք մեր գրականութեան ամլութենէն, ամէն անգամ որ լրագրաց տարեկան տեսութիւններուն մէջ հարկ կ'ըլլայ բան մը խօսիլ, պայմանադրականօրէն մեր բոլորած գրական տարեշրջանին վրայ :

Վերջացնելէ առաջ խօսքս, անգամ մըն ալ յիշեմ զբութեանս ծայրը դրած՝ հարցումս .

«Ինչ կը շահին մեր հեղինակները իրենց գործերէն» :

Առանց չափազանց յուստես ըլլալու, ոչ ալ ծայրաստիճան լաւատես, սլտի համարձակիմ կարծես ըսելու թէ մեր մէջ ընդհանուր ընդունելութեան արժանացող որ և է գիրք չկայ և չէ եղած : Նուսպարեանի և Չիլինկիրեանի թարգմանութիւններն ալ ժամանակին չեն մօտեցած նոյն խօսք այն սովորական սպասումին որ Եւրոպացի որ և է գրագէտի մը բախտն է միշտ :

Չեմ գիտեր միայն որ մեր մէջ դասագիրքերու համար ի՞նչ պէս է պարագան .

Բայց կ'ենթադրեմ որ հմայքոտ անուն մը ունենալը գէշ բան չէ, և եթէ թերթին ձայնն ալ օգնէ, փորձառու տառցիչներու կողմէ սխտրատուած դասաքերքեր բաւական կը քչուին :

Ուրեմն այդ ալ մեր վարժապետ-հեղինակներուն շնորհիւ, մեր գրական փառքն ու սարժանքը կը կազմէ :

* * *

Անդրադառնալով պահ մըն ալ գրական համբաւներու մասին, որ ճիշտ նմանութիւն ունի այս վերը յիշուած խնդրոյն հետ, սլտի տեսնէք որ չատ անգամ ծանօթ գէմքեր եղած են այնպիսիներ, որոնք ոչինչ կ'արժեն . լրագրական հուժկու ձայն մը զանոնք մղած հանած է Ալիքիօնի սարերը ուռուձիկ օղագունտերու պէս, ուրկէ յոխորտ՝ չեն բարեհաճիր խօս ակնարկ մը նետելու վրադ : Կը խոր-

հիմ որ եթէ ուսուցչաց ձեռքը տրուած վկայականներուն պէս մէյ մէկ վկայական ալ յատկացուէր մեր գրողներուն, գրագէտներու մասնաւոր ակումբի մը կողմէ, այն ատեն նուաղ պիտի նեղուէինք ոչընչութիւնները կարգալէ ամէն անոնց՝ որոնք որ և է լեզուի մը տարրական գրականութիւնը չեն ուսումնասիրած, թողո՛ւնք դասականները: Եւ թերեւս ճիշդ ատոր համար է որ ձեռնապահ կը մնան մեր համայնքէն շատ շատ անձեր, որոնց տաղանդը շատ մը գրողներու միաձոյլ յօխորտանքը կ'արժէ:

Ա.Լ.ԻՍ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ՄԵՐ ԲԱՐՔԵՐԷՆ

Սիրեցի Մաշինե,

Ամէն անգամ որ քեզ գրելու հարկին մէջ գտնուած եմ, կարծես ճակատագրական բան մը եղած է ինձ համար, որպէսզի հազորդեմ անանկ լուրեր, պարզեմ անանկ պարագաներ որոնք միշտ հեռի եղած են հաճելի բնութիւն մը ունենալէ:

Սա վերջացող շաբաթը ինծի համար խիստ չարաշուք եղաւ: Յաճախ Թ... ամառանոց կուգային Թալեանները: Օր. Գեղեցիկ՝ գիւրահաղորդ, բարեացակամ աղջիկ մըն էր. իր սարքած séance musicaleները, որոնք այնքան փայլուն կերպով կ'անցնէին, և խիստ հաճելի տպաւորութեան մը տակ կը բաժնուէինք իրմէ, գիւղին մէջ sensation կ'ընէին. անգամ մը հոն գտնուող 4 անգլուհիներ հաւաքաբար երկտողով մը Գեղեցիկին խմացուցած էին իրենց musique մօտիկ ընելու փափաքը: Այսպէս ինք շատ սիրուած էր. ես զինքը կը սղաշտէի. իր խօսակցութիւնը ու կենցաղագէտ վարմունքը կը հմայէին ամէն անոնք որոնք զինքը մօտիկ ընելու երջանկութիւնը կ'ունենային: Ան, Գեղեցիկը, բացառիկ ձիրքերով օժտուած մէկն էր, հանձար մըն էր: Աւա՛ղ որ անանկ տգէտ ծնողքի մը լուծին տակ մնացած էր: Աս խելանի աղջիկը անոնց յիմար քահանայքներուն գերին եղած էր: Կ'երեւի թէ կը կարծէին որ իրենց այդ բռնակալ աղղկցութիւնը միայն պիտի կարող ըլլայ Գեղեցիկին արգիլել որդեական պարտականութիւններուն մէջ թերացումը: Կարելի չէր որ ծնողքին ունեցած կարծիքէն տարրեր կարծիք մը յայտնէր. սխալ ըմբռնում մը յուր սովորութիւն մը, նոյնութեամբ, կուրաբար պէտք էր ինքն ալ ընդունէր, յարգէր: Իրե՛ն մնացեր էր տարտա-կարծիք ըլլալ, իսկոյն կը ծագրուէր, կը քննադատուէր և նոյնիսկ

կը յանդիմանուէր: Ու Գեղեցիկ ճիշտ ատոր համար էր որ յաճախ իր բարեկամութիւններուն ընկերութիւնը կը վնասուէր, միշտ առիթներ կը ստեղծէր որպէս զի մեր ներկայութեամբ ինք հրճուէր:

«Ահ, առ միջնորդութեամբ, կ'ըսէր օր մը, այս երկտասարդութիւնը, «իմ իտէալ երջանկութիւնս են. ձեզի, սիրելի քոյրերս, ձեզի կը հպարտիմ...»

Տեսանք որ խեղճ աղջկան աչքերը յուզումէն թրջուած էին: Ամէնքս ալ մեր աչքերուն խոնսութիւնը զգացինք, որովհետեւ գիտէինք թէ ազ խօսքերը ինչքան խորհրդաւոր էին և ինչ դառնութիւն կը խաղացնէին իրենց մէջ: Ու երբ մենք լուռ կը մնայինք ինք դաշնակը գրկեց ու սկսաւ *rêverie* ruosep նուագել այնքան մեկամաղձոտ, այնքան զգայուն, կարծես իր հոգիին խռովքը անգամ մըն ալ զգացնել ուզէր մեզ: Այդ օրը, մեր երկտասարդի անուշ յիշատակներէն մին առաւ տարաւ իր հետ:

Իր ամուսնութեան լուրը անոր համար անակնկալ մը եղաւ ինձ համար, որովհետեւ արտասովոր պարագաներու տակ տեղի ունեցեր է:

Ծնողքը Գեղեցիկին ըսեր են թէ պիտի ամուսնանայ գաւառացի, հարուստ Ալքեանին հետ: Ծիծաղելին ո՛ւր է. զիտե՞ս. առ թեկնածուն ո՛րքան անծանօթ Գեղեցիկին, նո՛յնքան ալ է իր ծնողքին. պարզապէս ջատուկ մը եկեր և յարմար տեսեր է:

Ծնողքը ուրիշ *argument* չունին, բայց եթէ հարուստ մըն է թեկնածուն:

Գեղեցիկ ընդդիմութիւն ցոյց տուեր է, բայց ո՛չ մէկ բացառութիւն կարելի եղեր է ծնողքին համոզումը շեղեցնել:

Մեղրալուսնի ամիսները, տառապանքի, յուզումներու, հիւժուով երկայն շղթայ մը կ'ըլլան:

Ամուսնանալէն վերջ վինքը անգամ մը միայն տեսայ, և անկեղծօրէն ըսելու համար զղջացի, չա՛տ փոխուած էր, կոխք մըն էր, «զինքը տեսնելուդ կ'ըսես հիմա կը մարի»: Անկէց վերջ իրմէն ու է ստոյգ լուր չառի, միայն հանրութիւնը որ կարծես լուրերը *marconi* միջոցաւ կ'ընդունի, այնքան չուտ, փոյթ չէ թէ որքան ստոյգ — այո՛, միայն հանրութիւնը ինչ որ կարծազանգէր մեզ, այդ էր որ կ'իմանայինք, ո՛չ ուրիշ բան, և *entre nous* ըսեմ թէ շատ նպաստաւոր ընութիւն մը ունենալ չէին թուեր ըսուածները և մանաւանդ անցեալները վաղեմի բարեկամութիւն մը ստացած նամակս, Գեղեցիկին կեսրով և շուրջիններուն նկատմամբ շատ աննպաստ կը խօսէր թէ աղջիկը պարզապէս դո՛հ մը եղած է, թէ օր ըստ օրէ՛կը հալի կը մաչի, թէ իր ունեցած հետաքրքրաշարժ վիճակը, իր շուրջիններուն տաղտկացուցիչ է չըսելու համար նախանձնին կը չարժէ, վասն զի ամբողջեան դատապարտուած եր-

կու տալեր ունի: Թէպէտեւ կեսուրը ինքնին այնչափ չար կին մը չէ եղեր բայց զինքը թունաւորողները, այդ անգութ վարմունքին մղողները, իր աղջիկներն են որոնք՝ թէպէտեւ ամուսնացած սակայն խիստ հեռի են մայր կոչուելու արժանիքէն, կիներ որոնք սեթեւեթ, ուռուցիկ, բամբասող և աղտոտ, ստորին հակումներու խնկարկունքն են եղեր:

Կին մը ո՞ր աստիճան վայրագ ըլլալու է, ի՞նչ պիղծ արխն կրելու է իր երակներուն մէջ որ ինքզինքին թոյլատրէ ա՛յսքան գաղանաբար վերաբերուիլ խիստ փափուկ վիճակ ունեցող այդ ապագայ մայրին հետ: Ինչո՞ւ չեն ուղեր մտածել, կամ ինչո՞ւ չեն ուղեր ճանչնալ պատասխանատուութեան ծանր բաժինը զոր իրենց վրայ ճնշել պիտի տան արդարութեան ջախջախիչ օրէնքները, աստուածային անէծքները, եթէ երբեք ապագային Գեղեցիկին վիճակը կնճռոտի ու ծանր հետեւանքներ ունենայ: Եւ եթէ նոյնիսկ բարի աղատում մը ունենայ, սիրելի Մաւլինէս, կ'երեւակայեմ թէ այդ մանուկը ի՞նչքան տկար պիտի ըլլայ բարոյապէս և չէ՞ մի որ բարոյականն ալ իր անմիջական ազդեցութիւնը ունի ֆիզիքականին վրայ, նկատելով հիմա, թէ ի՞նչ հողեկան յուր տրամադրութիւններու տակ, ի՞նչ յուզումներու, զրկումներու ազդեցութեան տակ է որ ապագայ մանուկը իր սաղմնային վիճակէն յառաջացած տակաւ կը կազմակերպուի: Բարոյական շարժառիթները կրնան ներգործել սաղմին վրայ, այսպէս սաստիկ երկիւղը, կամ բարկութեան accès մը կը բաւեն որպէս զի վիժում տեղի ունենայ և ուրիշ նուազ ցնցող յուզումներ, ինչպէս sentimentale գրութիւններու ընթերցումը, ոճիրի կամ սուգի մը լուրը, կը բաւեն, արդանոգային դրութեան չըջագայութիւնը, որ յուլթեան առանց centre d'activitéն է, այո՛, այդ առիթը կը բաւեն դժուարացնելու և նոյնիսկ արգիլելու սաղմին սննդառութիւնը, որուն կը յաջորդեն արդանոգի ջգածգութիւններ, խախտում և կարգ մը կնճռումներ:

Այս առթիւ զարմանալի ծննդաբերութեան մը լուրը քեզ ալ հազարգել յարմար կը սեպեմ, Մաւլինէ:

Արդէն շատ անգամներ լսած ենք թէ կիներ, իրենց կրած յուզումէն ծնունդ կուտան յաճախ անանկ մանուկներու որոնց կամ ողնայարը խորտակուած կ'ըլլայ կամ սրունքները կոտրած կամ դուրս ցցուած աչքեր կ'ունենայ մանուկը և այլն:

Ֆրանսայի Ավինյոն քաղաքին մէջ յղի կին մը մահն զաւակ մը կը ծնի որուն սրունքները կը պակսին: Զիստերը 5-6 սանթիմէթր երկայն և միայն ձախ կողմը յաւելուած մօի չերտ մը կայ և աջ ձեռքը 4 սանթիմէթր երկայնութիւն ունի: Նորածինը աստա-

ըօրինակութիւններէն զատ ունի նաեւ զարմանալի երեւոյթ մը, դէմքէն զատ մարմնոյն ամէն կողմերը մաշուլ ծածկուած է: Չեմ գիտեր թէ աս հազուադէպ սպրանքը ի՞նչ պատճառ ունէր այսօրան capricieux բլլալու:

Կը հաստատեն թէ ժառանգական բան մը չէ. ո՛չ հայրը եւ ո՛չ մայրը հիւանդութիւն չէին, կամ ալքողաթոյներ եւ կամ անբուժելի ախտաւոր, ոչ. նոյնիսկ 4 տարեկան մանչերնին կրակ ու բոց, կայտառ խոճկոր մըն է եղեր:

Պատճառը մօտիկ բրէ՛ թէ ի՞նչ է եղեր:

Իրեկուն մը այդ Տիկ. Ավինեօնեանը, որ 6 չարախոսան յղի էր, տուն վերադառնալուն չորս կողմը գիտելով դանդաղօրէն կը յառաջանար երբ չար սասանայ, ճամբուն վրայ գտնուող պարտէզի մը մէջ կը տեսնէ խրատ իլակ մը որ իրեն սպառնալ կը ջանայ եւ զոր գիւղացիները սովորութիւն ունին դաշտին մէջ եւ կամ պարտէզները դնելու թռչունները հեռացնելու մօք:

Տիկիներ ի տես աս անթեւ եւ անտունք մարդուն անանկ սարսափ մը կը զգայ որ խկոյն օգնութիւն կը պոռայ եւ նուազած վիճակի մէջ կը մնայ: Օգնութեան կը փութան եւ իր տունը կ'առաջնորդեն:

Օրերը կ'անցնին եւ տիկիներ այս անգամ՝ ծնունդ կուտայ չընչող... խրատ իլակի մը:

Կը տեսնաս թէ սիրելի Մաւլինէս կին մը ո՛ր աստիճան պէտք է զգուշանայ աս կարդի բարոյական յոռի սպաւորութիւններէ: Հետաքրքրաշարժ այդ վիճակը ունեցող կնոջ մը պարտականութիւնն է ապրիլ միայն իր սիրոյն պտուղին համար: Այլը պէտք է վերջին ծայր դարձի եւ հաճոյակատարութիւն ցոյց տայ, պէտք է յաճախակի հանդարտ չըջաղայութիւններ կատարեն, հաճելի խօսակցութիւններով, հին հին յիշատակներ քրքրելով եւ հմայիչ հեռապատկերներ գծելով սահեցնեն իրենց այդ փափուկ վայրկեանները որպէսզի ապագայ մայրը միշտ դուարթ, սրտի լայն անդորութեամբ մը պարուրուած հոգեկան խիստ լաւ տրամադրութիւններով անուցանէ իր փոքրիկը. աս ամէնուն հակառակ բնթացք մը չէ՝ որ մանուկը տխրի, morose բնավորութեան տէր, նոյն իսկ հիւանդութիւնն է:

Ինձի հետ դուն ալ, սիրելի Մաւլինէս, անշուշտ ստաւապեցար, յուզուեցար, լացիք կարդալով ապրուած կեանքի այս տըխուր դրուագը, Գեղեցիկին տարադադր ամուսնութիւնը: Մեր մէջ այս կարգի ամուսնութիւններ չեն որ կը պակսին. գրեթէ խիստ փոքր, պիտի կրնամ բռն թէ մօտի վրայ կը համրուին խոտալ մուսիները: Մեր մէջ ամուսնութիւնը առեւտրային մըն է պարզա-

պէս, առուծախ մը: Ամէն բանէ առաջ կ'ուզենք գիտնալ դրամին քանակը. դրամը երկու լեւները իրարու կը միացնէ... աւտիզ որ սարգի ոստայնով մը միայն սակայն:

Պիտի փափաքէի որ մեր բոլոր աղջիկները Գեղեցիկին անկեղծութիւնը, բարութիւնը ունենային, բայց չպիտի մաղթէի որ ունոր ամուսնոյն պէս կոպիտ, անկարագիր, չահամու կէսի մը արժանանային: Ամուսին մը որ կեղծիքի մարմնացում հանդիսացաւ, որ սէրը, ամուսնութիւնը միջոց նկատեց իր շահերուն ասպարէզը ընդարձակելու գործին, որ ամուսինի քօղին տակ դաւանող ոգի մը, նենգող միտք մը և մեղանշող սիրտ մը ունեցաւ:

Սիրելի Մաւլինէս, ընտրէ՛ քեզ այնպիսի բարեկամուհիներ եւ բարեկամներ որոնք ճշմարիտ անձնուէրներ ըլլան, անձնուրաց ոգի մը ցոյց տան, երջանկութեանդ անկեղծ բաղձացողներ, քու համբաւիդ հաւատարիմ փառաբանողներ ըլլան:

Կը յուսամ որ, ազնիւ բարեկամուհի, աս առողջ սկզբունքները կրնան առաջնորդել քեզ և հաւատա խօսքիս թէ միայն ատոնցմով է որ պիտի կրնաս գիտնալ ընտրել պարզապէս մեծ բարեկամը, զոր անշուշտ չպիտի փնտռես, պճնասէր դատարկագորտներու, ախմար գիտականներու, յիմար չողոքորթողներու և վերջապէս կեղծաւորներու ակումբին մէջէն, այլ պիտի հետապնդես, ընտրես այն որ անկեղծ և պարզասէր է, որ աշխատութիւնը կը սիրէ, սովորութիւնները յարգող մըն է առանց հաճոյքի, զուարճութեան թշնամի մը ըլլալու, որ ընկերութեան մէջ ո՛չ այնքան բարձր և ոչ ալ այնքան ստորին դիրք մը ունի, որ իր վիճակին գիտակից է, և որուն՝ ամուսնութեան մասին ունեցած դադափարը վսեմ է, չունի իր մէջ այն ստորին հանգամանքը զոր մեղմէ շատեր կը փնտռեն, ամուսնութիւնը նկատելով ինչպէս ըսի պարզ marchandage մը ուր գնորդը ամէն բանէ առաջ իրեն նիւթապէս ո՞ր աստիճան օգտուիլը կը փնտռէ:

Կ'ուզեմ հաւատալ, հանճարեղ Մաւլինէս, թէ քու զարգացումի աստիճանդ, մաքիդ գնահատելի յատկութիւնները պիտի գիտնան ուսումնասիրել անձանօթ բարեկամիդ ճաշակները ու արամադրութիւնները ու կարենան sonder ընել անոր նկարագիրը և մաքուր գերազնիս. զգացումները սրտիդ պիտի յաջողին յանձնել ճակատագիրդ այն անձին՝ որուն ի սրտէ կ'ըզձայ

Բարեկամուհիդ

ՆԵԿԻՏԱՐ ԱՔԻԼԵԱՆ

Իզմիր

ԵՐՈՒԱՆԴԻ ԹՕԼԱՅԵԱՆ

ՄԻՄՈՍԻՆ

Միմոսաքսար

Գարնանաբույր այս եղանակին, մայիսեան վարդերու այս շրջանին մէջ, քսաներորդ դարու պօլսաճայ գրականութեան երգի. ծարան Միմոսը, միակ կալոճը, միակ երուանդ Թօլայեանը — յատուկ անուն — երբ իր անպիւտ հանձարովն ու հարստովն հայ թերթերու լայնածաւալ էջերը մրտաւելու գերագոյն շնորհ կ'ընէ, ու դժոխքին բոցերուն արժանի կ'ըլլայ հայուն ինքնութեան գէմ մեղանչելով — անպարիշտը — ես ալ՝ ոմանց համար անքաւելի մեղք, շատերու համար անպատկառ համարձակութիւնը կ'ունենամ Միմոսին միմեդիա թողոյն գծելու հոս, «Ծագիկ»ի բուրումնաւէտ էջերուն մէջ — ինչ որ ապացոյց մըն է թէ գրականութեան մշակներուն խորունկ պատկառանք կը տածեն, նոյն իսկ եթէ միմոս մը ըլլայ:

— Հայ գրագէտ-երգիծարան Պ. Միմոսը, ըսին, ներկայացնելով ինծի աւագ ուրբաթ օրը, աւագ ուրբաթի դէմքով երիտասարդ մը որուն կերպարանքին վրայ խաչեցեալի մը տառապանքներուն բոլոր դառնութիւնները դրօշմուած էին:

Արգարեւ նշանաւոր անձնաւորութեան մը տպաւորութիւնը թողուց, և այդ օրէն ի վեր՝ կը խորհիմ թէ աշխարհիս էն նշանաւոր թէ ամէնէն անհայտ մարդն է որ դոյութիւն ունի:

Ամէնէն շատ սիրուած գրիչն է մեր գրագէտներուն մէջ: Շատ քիչ ատուները աքաղաղներու խօսելուն հետ, ամէն մարդ Միմոսին օրագիրը կը վիստէ: Հայ գրականութեան մէջ ծնելէն ի վեր յամին Մաթուսաղայի թուայանին, իր գրածները կարդացող մը չի կայ, պերճաշուք սալօններուն թարմագեղ օրիորդներէն սկսեալ, որոնքը յուլարար տօմոսի մը մէջ ընկղմած, անհամբեր ժպիտ մը դէմքերուն վրայ, կը կարդան իր գրածները, և քնատութիւնն իր վերջապէս գաղանաքար մընջելով, — ապուշ մը...:

Հայուն կնիկները իր օրագիրը կարդալէ ետք՝ եթէ իրենց համար ըսած է որ աղէկ տախտակ սրբել վիտեն,

— Քա ի՞նչ քու խելքդ ի՞նչ կը համար տախտակ սրբելու, կ'աւելցնեն համեստութեամբ:

Շուկացիները, ամէն շաբաթ յօժարակամ տասնոց մը կուտան իր յօդուածը կարդալու համար, ու ետքէն բոլոր հայտնանքները ծրարելով հասցէին կը զրկեն:

Ոսկերիչները. — Սա աղուն աղուն մասնի մը շինելու է, խընախ կը գրէ կոր մեղի համար կ'ըսեն:

Վարժուհիները. — Լինչի օրէնքով ծառի մը կոճղին կապելով ծեծելու է այդ անկիրթը կ'որոտան :

Լրագրատեաները. — Գրականութիւնը կ'անբարոյացնէ կոր կ'ըսեն ու յաջորդ օրը յօդուած մը կը խնդրեն :

Ա. Ալլազեանէն ետք՝ էն բարի արարածն է և չափազանց քաղաքավար , անանկ որ , կամ ինք ստեղծած կամ իրեն համար ստեղծուած է galanterieն կ'ըսեն զինքը ճանչցողները :

Պարկեշտ , հայու մարդու հաւատարմութեամբ : Սրտմիտ ու հաճելի խօսակցող մըն է , անսպառ սիրուն անէքտոթներ ունի զորս կը յօրինէ ինքզինքին վրայ խօսելու համար միայն :

Այնքան փափկանկատ է որ առիթ մը ներկայացածին պէս քաշքշուքը չփախցնէր , ու եթէ իրեն մի գրեթէ անպատճառ կը գրէ , գրած չըլլալու համար :

Կիներուն ճշմարիտ բարեկամն է , երբեք առանձին չճեմեր , էրիկ մարդոց դերագոյն պարտականութիւնը կը նկատէ կիները առանձին չթողուլը , ահա թէ ինչու միշտ կիներով շրջապատուած կը տեսնէք զինքը :

Գրեթէ երկու սուրբերով կը քալէ , իսկ հագուադէպ պարագայներու մէջ կսուքերու բացառիկ յաճախորդն է :

Բերայի մայթերուն վրայ կը տեսնուի ընդհանրապէս , սակայն Արրահամու թուորդիներէն bon lotն չահած օրէն ի վեր , դէպի Շիշլի կ'ելլէ , ուր մի կարծէք թէ մեռելները օրհնել տալու կ'երթայ :

Թօլայեանը երզիծաբանի դափնին ստանալէ առաջ , թատրոնի բեմին վրայ փայլած է , ուր ասուն մը ապուշի դեր կատարելէ ետք բաժնուեցաւ դերասան-անմահներէն ու եկաւ ընկերանալ գրագէտ-անմահներու :

Կ'ըսեն թէ այնքան զօրաւոր է եղեր իր սէրը դերասանութեան համար որ , ծնողքին արգելքը փշրելու համար օր մը դերագոյն միջոց մը կը յղանայ , երբ մայրը ընտանեկան գործերով զբաղած է , յանկարծ խոհանոց կը վազէ ու՝ բազկատարած և ծնրադիր՝

— Մամա՛ս , թո՛ղ սուր որ , դերասան ըլլամ կը պօռայ գուռ ձայնով մը , և որպէս զի աւելի տալանքիք ըլլայ իր ներկայացուցած քիկսը , աչքերուն սեւը կը կորսնցնէ ու զգայազիրկ կ'իյնայ :

Արդարեւ յաջողութիւնը անխուսափելի եղած է , և այդ օրէն ի վեր մեր համայնքը երկրորդ Ադամեան մըն ալ ունեցաւ , որ հետզհետէ թիթեռնիկներու կատարեալ կերպարանափոխութեամբ Միմոսի փոխուեցաւ :

Պօսանայ գրականութեան Միմոսը հայուհիներուն բնաւ չի հաւնիր , որովհետեւ . . . , ֆրանսուհիներուն հեղահամբոյր ծառան է , խտալուհիներուն պաշտող քուրմը , յոյն սպասուհիներուն հիացող ճէպլմէնը , և հրէուհիներուն . . . chut . . . :

ՈՒԽՏԱԻՈՐԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ

Աղջիկնութեանս ատեն երբ դեռ նոր նշանուած էի՝ ծնողքիս հետ անգամ մը Երուսաղէմ գացած եւ քաղցր յիշատակներ պահած ըլլալով՝ ուղեցի երկրորդ անգամ ալ երթալ տարիներ վերջ, երբ կարգուած եւ զաւակներու տէր եղած էի, որովհետեւ առաջին ուխտագնացութեանս ատենէն իսկ՝ ուխտ ըրեր էի նորէն երթալու երկրպագութեան Ս. Դերեղմանին Բրիտանիա՝ Աստուծոյ ինձ շնորհելիք զաւակները գլխադիր Ս. Յակոբին նուիրելու համար:

Երջանիկ կը համարիմ ինքզինքս որ սրտիս փափաղը կատարելու բաղդ ունեցայ վերջապէս: Ամուսնոյս ու երկու զաւակներուս հետ միասին Պահքի առաջին չաբթուն ճամբայ ելայ դէպ ի Ս. Երկիր: Դժբաղդաբար ինչպէս առաջին ուխտագնացութեանս ատենը՝ նոյնպէս եւ այս անգամ ծովը արեկոծեալ էր Եաֆայի առջեւ, այնպէս սաստիկ, որ չոգենաւ չկրցաւ խարխալ նետել ու անցաւ, դնաց Պէրութ: Չէք կրնար երեւակայել թէ մարդ որ անգամ մը այցելած է Ս. Երկիրը, ո՛րքան մեծ անձուկ ու կարօտ կը դգայ երկրորդ անգամ ալ դայն տեսնելու: Մննդալայրի կարօտն անգամ չհաւասարիր անոր: Ուստի սիրտս շատ տխրեցաւ Ս. Երկրի ծովափունքը տեսնելով առջեւէն անցնելնուս համար՝ փոխանակ անմիջապէս հոն ելնելու: Ամուսինս չէր կրնար զգացակից ըլլալ ինձ այդ պարագային՝ վասն զի առաջին ճամբորդութիւնն էր որ կ'ընէր դէպ ի Պաղեստին: Զաւակներս կը զարմանային անապշեղ մեղամաղձոտութեանս վրայ որ յանկարծ տիրեց վրաս շոգենաւին Եաֆային առջեւէն անցած վայրկեանէն մինչեւ այն վայրկեանը՝ որ անկէ հեռագիր եկաւ Պէրութ թէ փոթորիկը հանդարտեր է, որով չոգենաւ կրկին դէպ ի Եաֆա ճամբայ ելաւ, ուր հասաւ առտուանց կանուխ՝ երբ Մարտի պայծառ արեգակ մը ջերմ ու պայծառ կեանք եւ զուարթութիւն կը սփռէր ու սքանչելի կերպով կը ցոլացնէր Պաղեստինի դշխոյ նաւահանգստին (Եաֆայի) համայնապատկերը:

Բայց դեռ վտանգ մըն ալ կար Եաֆայի առջեւը: Շոգենաւը շատ հեռու կը կենայ նաւահանգստէն, ծովեզերքին անբաւական խորութեանը ինչպէս եւ անհամար խութերուն ու խարակներուն պատճառով, որոնց մէջէն մակոյկի միջոցաւ անցնիլ մեծ զգուշութիւն կը պահանջէ, որովհետեւ մակուկավարներու կողմէ սխալ փոքրիկ շարժում մը կրնայ նաւակը ժայռի մը դարնել եւ ձեղքելով մէջիները ծովամոյն ընել: Ինչպէս դրեթէ ամէն տարի կը պատահի այլեայլ աղգի ուխտաւորներէ եւ ճամբորդներէ ոմանց,

բարեբաղդաբար ամենէն քիչ մերկններուն կը պատահի այդպիսի
յաւալի արկած, Հայոց վանքին կողմէ պաշտօնապէս որոշուած
մակուկավարներուն բացառիկ ճարտարութեան և ուշադիր հոգա-
ծութեանը շնորհիւ: Խնդիր էր սակայն զանոնք գտնելը, այնչափ
մակուկավարներու բազմութեանը մէջէն՝ որոնք ճանձի առատու-
թեամբ ակնթարթի մը մէջ շոգենաւը լեցուցան խարխալը նստե-
լուն պէս և արարերէն լեզուով բաներ մը խօսելով ուղեւորները
ու իրենց դոյքերը կը շրջապատէին զանոնք դուրս հանելու համար:
Առաջին անգամի փորձառութենէս խրատուած ըլլալով՝ մերժեցինք
բերանացի և ձեռնացի նշանով — քանի որ արարերէն խօսիլ չէինք
գիտեր — ներկայացող բոլոր մակուկավարները, աչքերնիս չորս
կողմ պտտցնելով և վնասելով Հայոց վանքին մակուկավարները,
զորոնք դիւրին պիտի ըլլար ճանչնալ իրենց վիղը կախած անա-
գապղինձէ նշանատախտակով, վրան «Հայոց վանք» գրուած,
լնականաբար հայերէն: Իրենք, մակուկավարներն ալ սնդիկի կայ-
տառութեամբ աստ անդ վազելով՝ շոգենաւին մէջ Հայ ուխտաւոր
կը վնասէին արդէն, երբ մեզի մօտեցան: Անմիջապէս անոնց յանձ-
նեցինք մեր գոյքերը և իրենց մակոյկով ճամբայ ելանք: Զարմա-
նայի ճարպիկութեամբ խութերու, ժայռերու և խարսկներու ոլոր-
տապտոյտ անցքերէն առաջնորդեցին իրենց սրբութաց նաւակը ու
հանգիստ կերպով յամաք հանեցին մեզ:

Մաքսառան մէջ հարկ հղած բոլոր գործողութիւնները շուտով
կատարուելով, դայինք մեր (Հայոց) վանքը՝ ճամբուն վրայ՝ անց-
նելով յաջորդաբար Լատինաց ու Յունաց վանքերուն առջեւէն,
որոնք մերինն պէս ծովեզերքը կը գտնուին և ունին անոր նման
հիանալի տեսարան Միջերկրականի վրայ: Մեր վանքը Ս. Նիկո-
ղայոսի անունը կը կրէ, և քարաշէն ամուր հաստատութիւն մըն
է: Եկեղեցին փոքր է, բայց սիրուն: Տեսուչ և ժամաբար երկու
վարդապետներով կը կառավարուի, որոնք երուսաղէմէն կը գրկը-
ւին: Առաջին անգամ ասոնց ուխտաւորներուն վրայ թողած տը-
պաւորութիւնն է որ գաղափար կուտայ Ս. Յակոբեանց Միաբա-
նութեանը վրայ: Արդարութիւն է ըսել որ հիմակուան տեսուչ և
ժամաբարը չեն նմանիր իրենց անմիջական նախորդներուն, որոնք
գործացուցիչ տպաւորութիւն մը չէին թողուր որ և է ուխտաւորի
վրայ, որովհետեւ փոխանակ հողէչէն և կրօնաշունչ խօսքեր ընե-
լու և ուխտաւորները կրօնի ու հաւատքի մէջ ոգեւորելու և զօ-
րացնելու, կրօնային կարգի ու աստիճանի անհամապատասխան
խօսքերով ու բացաբորութիւններով տաղտուկ կը պատճառէին:
Մանաւանդ կը սիրէին խօսիլ աւելի՝ վանքին երկպառակութեան,
կուսակցութիւններուն, վէճերուն և կռիւներուն վրայ:

Նաֆա կեցած 24 ժամերնիս մեծ մասամբ վանքէն դուրս ան-
ցուցինք պատելով քաղաքին այլեայլ կողմերը: Առաջին և այս
երկրորդ ուխտադնացութեանս տարբերութիւնը Նաֆայէն իսկ ըզ-
գացի, մէյ մը վարդապետներուն գովելի ընթացքէն ու լեզուէն,
երկրորդ այն հոյակապ շէնքերէն ու կալուածներէն՝ որոնք շքեղա-
շուք կերպով կը կանգնին ծովածիծաղ այդ քաղաքին մէջ որ
դուռն է Պաղեստինի: Այդ հոյակապ և արդիւնաւոր կալուածները,
ինչպէս տեղեկութիւն կուտան մեզ, վերջին տարիներս շինուած
են, և իմաստուն տնտեսադիտութեան և հեռատես մատակարարու-
թեան արդիւնք են, ու նիւթական մեծամեծ հասոյթներ կ'ընծա-
յեն վանքին: Իրենց տեսքը զմայլանք կը պատճառէ աչքերու, և
հպարտութիւն մը կը զգաս, խորհելով որ մեր վանքինն են անոնք:

Յաջորդ նամակովս պիտի խօսիմ բուն Նաֆա քաղաքին և
անկէ մինչեւ Երուսաղէմ ուղեւորութեանս վրայ: Տիկ. ՓԱՓԱՋԱՆ

Բ Ա Յ Ն Ա Մ Ա Կ

Մեծայարգ

Մագսուտ էֆ. Թիրեաքեան

Ուսուցիչ ձայն. երաժշտութեան և երգի

Իւսկիւսար

Յարգելի պաշտօնակից

Շնորհակալութեամբ ու անուն խնդրութեամբ ընդունեցայ ման-
կապարտէղի սանիկներուս համար անուանո ձօնած գողտրիկ եր-
գերնիդ:

Հաւատաղէ՛ք, գէթ իմ մասիս, երբէք չեմ կրնար բազդատել
նիւթական ու բարոյական նուէրները իրարու հետ, զի այնքան ան-
հուն են բազդատական եղբերը իրարմէ: Ահա թէ ինչո՞ւ սրտի
այնքան մեծ գոհունակութիւն մը պատճառեց ինձ ձեր ազնուու-
թեան նուիրած «Ծոյլն ու աշխատասէրը», որուն համար կրկին և
կրկին շնորհակալ եմ, ազնիւ պաշտօնակից:

Արդարեւ լաւ գործերը դնահատել գիտնալը պզտիկ արժանիք
մը չէ, զոր ուրախութեամբ կը տեսնեմ ձեր մէջ ու հեռուէն կը
համակրիմ ձեզ:

Բայց դժբաղդաբար զանազան դպրոցական զբաղումներ պատ-
ճառ եղան ինձ շնորհակալ ըլլալու պարտականութեանս յապաղու-
մին. բայց վստահ եմ թէ այս զանցաւորութիւնս ներողամիտ ոգիով
պիտի դիտէ ու դատէ ձեր ազնուութիւնը՝ որուն համար այժմէն
կը փութամ յայտնել խորին շնորհակալութիւններս:

Յարգմեօք

ԶԱՊԷԼ ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Վարիչ Կիրասոնի Ազգ. Մանկապարտեզին

«ԱՂԶԻԿՆԵՐՈՒՆ ՕԺԻՏԸ»

Մասիսի յարգելի խմբագրապետը, բարիզեան յօդուածագրի մը մէկ գրութենէն ներշնչուած՝ իր նախորդ թիւով խօսած էր աշխատանոցի մը վրայ՝ ուր Բարիդի մէջ արամադրելի օրեր կը յատկացուն իննեմ մինչև տասնութ տարեկան աղջիկներու, մի միայն իրենց օժիտով զբաղելու, և «ընտանեկան յարկին քաղցրութիւնը» ճանչնալու նպատակին համար

Ուստի կ'արժէ որ աչք մը պտըտցնենք այս բոլորովին կանացի և քիչ մըն ալ կրթական հարցին վրայ, առանց սակայն ամենապղծաբան զարմանք կամ վերաւորանք մը զգացած ըլլալու հանդէպ Մասիսի խմբագրապետին, որ մտածումը ունեցեր էր կանացի նիւթ մատակարարելու իր ընթերցողներուն:

Անոնց համար որ Մասիսի այդ թիւը կարդացին, և անոնց որ դեռ պիտի կարդան, դիւրին պիտի ըլլայ գաղափար մը կազմել այն աշխատանոցին վրայ՝ որ Տիկ. Պէկէի վարչութեան տակ կը դառնայ ամէն շաբթուան մէջ օր մը, բոլոր դպրոցական և կամ գործաւորուհի աղջիկները համախմբելով հոն, որպէս զի զբաղին իրենց օժիտներուն պատրաստութեամբ:

Այս գաղափարը որ աւելի Պ. Կիւսթալ Ժէֆրուայինն է, քաջալերուած մեր ազնիւ խմբագրապետէն՝ տպաւորութիւնը ըրաւ վրաս յանկարծ մտովի փոխադրուելու այդ աշխատանոցին մէջ:

Հիմայ պիտի ըսեմ թէ ինչե՛ր լսել կարծեցի իննէն տասնութ թը տարեկան աղջիկներու բերնէն, որոնք Անգլիոյ մէջ դեռ փոքր-պօղ խաղալ կը պատրաստուին:

— «Իմ ապագայ ամուսինս խարտեալ պիտի ըլլայ:

— «Իմս՝ երկնագոյն աչքերով:

— «Ահ, պզտիկ լիրբերը, եթէ գիտնան թէ ամէն շաբթու հոս ո՛րչափ աշխատեցանք իրենց ցուցնելիք սա մեր օժիտներուն վրայ...»

— «Ապահովաբար...»

Ու դեռ այս կարգի միամիտ կամ սրամիտ խօսակցութիւններ ծայր կ'առնեն հոն հարկաւ, ուր իրենց ապագայ օժիտը պատրաստելու տտեն խռովքը կ'ունենան ծուռ շարկար մը, կամ քրթուած խծիպ մը քակելու, «Երազելով ինքզինքնին արդէն իսկ երիտասարդ ու մտածելով իրենց հեռաւոր ամուսնութեան վրայ», ինչպէս կ'ըսէ Մասիսի խմբագրութիւնը:

Եւ այս ամիս քան բնականօրէն ո՛րքան հաւատքով՝ բարիգուհիներու նման մոլեաքանչ և երազայոյզ ցեղի մը մասին:

Այդքան դեռատի էդ սեռունդ մը ի՞նչ հարկ պարտւել ա-
մուսնական կեանքի ամէնէն նիւթական կողմերով, և ի՞նչ հարկ
դպրոցէն, գործատեղիէն օրեր գողնալ՝ այդ աշխատանոցին մէջ
երկու քուրջի կտոր իրար լերելով՝ տանտիկնութեան դափնի մը
խելու տափակ ջանքերուն: Արդարեւ, շատ զարմանալի է այս
թունաւորիչ գործունէութիւնը մանաւանդ ինչ տարեկան աղջնակ-
ներու համար, որոնց՝ ժանը՝ դեռ իր ժօֆֆեյով կամ կամ կարճուկ
տափատով հասկնալի է իր հակասեռ մը: Թողո՛ւնք բարոյական
դաստիարակութեան դէմ եղող այս սկզբունքը, հոգեբանօրէն ալ
նուազ աղբու միջոց մը չէ: Այսպիսի տարիքի մը մէջ, ուր դեռ
նոր կը սկսին հիմերը դուրսի նկարագրի զանազան յատկութիւն-
ներուն, ուր ամէն բան կանխատեսութեամբ, փափկանկատութեամբ,
պահանջելի վերապահութեամբ պէտք է լիախալ տղոց ականջնե-
րուն, աղջիկ զաւակներու նամանաւանդ, — որոնց կրթութեան գոր-
ծը մանչ մը դաստիարակել ըսել չէ՝ — այնպիսի տարիքի մը մէջ՝
ուր ընախօսօրէն՝ մտաւորական բոլոր կարողութիւնները կ'արթն-
նան, կ'ընծիւղին, կը զօրանան՝ ներշնչել անոնց կեանքի խրթին
կանխահոգութիւններուն, երկրորդական ու վերջին կարգուսարքե-
րու խտէլը, որուն միակ ոյժը բաւական է ջրել տանելու ուրիշ
ամէն կարեւոր ու առողջ խտէլներ. զոր օրինակ, ուսումնական,
գրական, արուեստական, նոյն իսկ կրօնական:

Անիրաւութիւն մը չէ՞, կ'ազաչե՛մ, դպրոցական օր մը զոհել,
և այս՝ ամէն շաբթու շարունակաբար, երթալ իրարու տակ դնե-
լու վաղանսիհնի մը քով անկողնոյիս մը, անոր տակ՝ քիսե մուս-
շինը, քիչ մը վար՝ պոսոսե անթոքսեօն, ապագայ ամուսնութեան
մը երազայնութեամբ: Ի՞նչ պէտք կայ բռնանալ պզտիկ տղուն
ձգտումներուն վրայ և կեանքի առաւօտին մէջ զաղբացնել անոր
էութիւնը լոկ ամուսնութեան հիւանդ խտէականով: Այսպիսի նա-
խապատրաստութիւններով անած ուռճացած՝ աղջիկ մը հիւանդ ե-
րազատես մըն է միայն, որուն սեւեռեալ նպատակն է մի միայն
կեանքը կիսել հակասեռի մը հետ, և ապրիլ ապա այն խոտի կեան-
քով՝ որ իր ստացած կրթութենէն կը սպասուի, այսինքն՝ կատար-
եալ տունի կնիկ մը, առանց տեսողութեան ընդարձակ հորիզոննե-
րու, առա՛նց ինքնաստեղծ հաւատքի, առա՛նց իր սեռին նկատ-
մամբ առողջ և կաղզուրիչ հայեցողութիւններու. իրեն համար
կեանքը սկսած էր արդէն և իր կրթութեան համեմատ վերջացաւ
իր խտէլին իրադործումով, անոր՝ զոր շատ անգամ երազած
էր արդէն աշխատանոցին մէջ դերձանը ասեղին անցընելը քիչ մը
զանդաղեցնելով:

Նոյնպէս զգականք մը չըլլա՞ր գործաւորուն հիներու, երբ իրենց

օրականէն ամէն շաբթու մաս մը կը կորսնցնեն այդ օրը չաշխատելով՝ իսկ մաս մըն ալ դպրոցին մատուկին վճարելով, որպէս թէ սաւան մը ձեւել կարելուն վարժութիւնը չկարենար ընել մարդու իշ տեղ, իր տունին մէջ, իր դպրոցին մէջ, օժիտի գոյութեան անպատրաստ։ Եւ ընտանեկան կեանքին քաղցրութիւնները ատկէ ծորէին միայն, քանի մը ժամուան աշխատանքի փոխարէն։ 'Ի պրոցի մէջ այդ ամէնը կան արդէն մասնաւոր ծրագիրներով, ձեռագործն ալ, առտնին տնտեսութիւնն ալ, ձեւագիտութիւնն ալ, և աւելի ազնիւ կերպով կիրարկուած, այնպէս որ հոն, դպրոցի մէջ աշակերտուհին չապիկ մը ասեղնադործած պահուն՝ ամենեւին մրտաքէն չանցնիր իր ամուսնութիւնը կամ օժիտը։ Իսկ տունէն աւելի ո՛ւր կարելի է գտնել ընտանեկան քաղցրութեան հմայքը։

Մնաց որ արդէն, չատնց ծխած բան մըն է օժիտի կարեւորութիւնը մեր լաւագոյն ընտանիքներուն քով, հարց մը, որ այլ եւս իր գոյութեամբ զգուանք կը պատճառէ այն կարգ մը աւելորդ ծախքերուն համար, որմէ ամէնէն հարուստն ալ չափաւորութեան յարգ կուտայ, առանց վարկեան մը իսկ մտածելու այդ բանին։

Կը հասկնամ որ ամէն դասու համար օժիտը կարեւոր պէտք մըն է, նոր մտնելիք կեանքի մը այլապահանջ դժուարութիւններու վարժուելու պահուն, նիւթական պէտքերով ալ չզբաղելու համար, — ահա՛ թէ ինչպէս կ'ըմբռնեմ օժիտի մը գոյութիւնը, — և առ այդ կը հասկնամ քանի մը կտոր ձերմակեղէն և զգեստ ունենալու պէտքը, առա՛նց ոչինչ աւելորդութիւններու, զոր պէտք է պատրաստել միայն այն պահուն, ուր բանակցութիւն մը կը հաստատուի կենակցելու կեանքը երկրորդութեան անձին հետ։ Առաջուց պատրաստուած օժիտի մը գաղափարը թէ՛ նիւթապէս և թէ՛ բարոյապէս փաստակար է։

Նիւթապէս՝ որովհետեւ ձերմակեղէններն ալ իրենց յարածուի փոփոխութիւններն ունին, ձեւի և նիւթի տեսակէտներով, քանի մը տարի առաջ մեծ ընդունելութիւն գտած էին զուսաւոր ներքնազգեստները, մինչ հիմայ բոլորովին գոյութենէ դադրած են անոնք, ֆոռաժներու ձեւը սեղմ էր մէկ երկու տարի առաջ, մինչ հիմայ պշուզի մը պէս լայն են անոնք ու հանգրիճուած այս կամ այն կողմէն։ Եւ զեռ ուրիշ հազարումէկ նրբութիւններ, որոնցմով կանանց միտքերը կը զբաղին աւելի։

Իսկ բարոյապէս՝ հատցնող հիւանդացուցիչ է պարադան՝ նկատի առնելով որ իր մատուկին մէջ օժիտը պատրաստ ունեցող աղջիկ մը միշտ աչքը սեւեռած է ամուսնական հորիզոններուն, և դրան իւրաքանչիւր զարկին հետ իր սիրտն ալ կը բաբախէ թեկնածուի մը երազանքով, ա՛յդ նախասիրութեամբ, ա՛յդ կանխա-

պատրաստութեամբ միայն։ Աւելի հեռուն չերթալու համար, իմ մէկ ու կէս տարիքս ունեցող աղջիկներ գիտեմ, որոնք ա'լ յուսահատած երկար սպասումներէ, և տեսնելով այդ պատրաստուած ձերմակեղէններուն ա'լ դեղնիլը, նուազ ցաւով չէ որ կը հանին զանոնք անտուկէն՝ իրենց կռնակը անցընելու, մտածելի բոլոր ցաւատանջ տպաւորութիւններով անշուշտ։ Ուրիշներ ալ գիտեմ որոնք որ և է հիւանդութեան մը զոհ երթալով՝ կ'ոչնչանան իրենց կեանքերուն մէջ և օփախ մնալով՝ իրենց վարդաթոյր երազներուն սպառնալից վիճակ՝ իր սէր կուսութեամբ կը ծիծաղի անոնց վրայ։ Կիանքի խաղեր են ասոնք, որոնք ուրիշ դատաստանով մը թերեւս նշանակութենէ զուրկ ըլլան, բայց են՝ ինչ որ են յաճախ մեր կարկառօտ ընթացքներուն մէջ։

Գիտեմ թէ համեստ դասակարգի մը համար ինչ ըսել է այդքանի մը կտորիկները իրար բերել, և թերեւս այդ բանին համար մտածած ըլլան շատեր այդ տեսակ սովորութեան մը գոյութեանը իրաւունք տալ։ Բայց օփախ մը պատրաստութեան հոգը նախ և առաջ աղջկան մը չի պատկանիր. ատիկա մօր մը գիտնալիք բանն է, կամ շատ շատ խնամակալի մը, որուն սկարտականութիւնն է իր աղջկան օփախն համար բաւական գրամ հաւաքած ըլլալ մինչեւ այն օրը՝ ուր հարկ պիտի ըլլայ օփաղ կարել։ Մինչև այդ օրը աղջիկն ալ, եթէ համեստ ընտանիքէ է՝ արդէն կարն ու ձեւը գիտէ, հետեւաբար կրնայ կարել իր օփաղը, իսկ եթէ ոչ, բարձր ընտանիքի կը պատկանի, արդէն կար ու ձեւը սխալ է գիտնայ, բայց մասնաւոր տեղ մը կը պատրաստուի իր օփաղները, ինչպէս կ'ըլլայ մեր Արուեստանոցին մէջ։

Հոս զուգադիպութեամբ պարագայ մըն ալ միտքս կ'իյնայ. Արուեստանոցին՝ այդ տեսակ գործատեղիի մը վերածուելուն պարագան, ուր ամէն մայր իր զաւակը առաջնորդէ իր օփաղ պատրաստել տալու համար։ Ատիկա բաւականէ աւելի տարօրինակ գտնուելու համար, ներդրութիւն կը խնդրեմ, Մասիսի խմբագրապետէն, որուն բարեացակամ հաճութենէն քաջալերուած այսչափ պարզօրէն ուղեցի խօսիլ իրեն հետ, բարեկամութեամբ՝ և ո'չ որ և է կանխակալ ներշնչմամբ։

ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ՄԱՌԻ

ՍԻՆԿԷՐԻ դեղարուեստական չորրորդ ցուցահանդէսը բացուած է Բերայի բնդհ. տնօրինութեան սրահներուն մէջ, Պօն Մառչէի զիմաց։ Յուցահանդէսը ամէն օր բաց է և մուտքը ազատ։

ՄԻՆԱՆԵԱՆ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԵՍ

Յառաջիկայ կիրակի օրը, Օտէոնի թատերասրահին մէջ, Սինանեան նուագահանդէսը տեղի պիտի ունենայ, որուն պիտի մասնակցին Օր. Վ. Սինանեան և Պ. Յ. Սինանեան՝ թաւջութակով:

Երկու տաղանդաւոր արուեստագէտ եղբայրներուն, Յարութիւն և Սնտոն Սինանեան էֆէնտիներուն բազմաթիւ համակիրները անշուշտ իրենց ներկայութեամբ պիտի քաջալերեն զանոնք, նկատելով որ երաժշտական հաճոյալի ժամանց մը վերապահուած է իրենց, ինչպէս կ'երեւայ արդէն, այս առթիւ պատրաստուած ճոխ յայտագրէն: Տոմսակները կը ծախուին Բերայի երաժշտական դործիքներու վաճառատանց մէջ:

ԿԱՎՈՐՈՇ-ԲՕԼԶԱ

Համակրելի արուեստագէտ Յարութիւն էֆ. Սինանեան, յառաջիկայ կիրակի օր, իր սարքելիք նուագահանդէսին առթիւ, անակնկալ մը բնելու համար իր ֆուգեմին, ծանօթ երգիծաբան-կատակերգակ Երուանդ Թօլայեանի, հրապարակ կը հանէ խիստ տանտանք բօլքա մը՝

ԿԱՎՈՐՈՇ-ԲՕԼԶԱ

որ ձօնուած է մեր հանրային միմոսին, զոր Ծաղիկի ընթերցուհիներն ալ ճանչնալու առիթը կ'ունենան այսօր մօտէն, կարդալով Օր. Նիկիին յօդուածը:

Նօթաին կողքը չինած է գեղարուեստօրէն՝ եռաձայնի քեճօռ, և նկարիչ Ստեփան Ակայեան, որ զարդարած է նաև զայն Միմոսին լուսանկարովը:

ԳԼԽԱՐԿԱՎԱՃԱՌ ՄԷՍՏՃԵԱՆ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Մէտոճեան վաճառատունը որ ասկէց առաջ Պօն Մառէ վաճառատան քով կը գտնուէր և երկու ամիսէ ի վեր այրած էր, այս անգամ փոխադրուած է Բերա, Մեծ Փողոց, Օ Լիօն վաճառատան քով, Սմբատեան Աբարթըմանին առաջին յարկը, ուր ըստ առաջնոյն, վերջին նորաձեւութեան համաձայն, կը վաճառէ կանանց յատուկ գլխարկներ, և գլխարկի վերաբերեալ ամէն տեսակ զարդեր, Եւրոպայէն դեռ նոր հասած իր ճոխ մթերքով:

2—30

ԱՌԻԹԵՆ ՕԳՈՒՏ ՔԱՂԵԼ

Վ Ա Ճ Ա Ռ Ա Տ Ո Ւ Ն

Հ Ե Ր Ճ Ա Յ Ի

ԱՊԱՌԻԿ ԵՒ ԿԱՆԽԻԿ ՎԱՃԱՌՈՒՄ

Հէրճայի վաճառատունը՝ դոհարեղէններու, ոսկի և արծաթ շղթաներու, գրպանի, պատի և քօնսօյի ժամացոյցներու մասնաւոր վաճառումէն զատ, իր բաղաժիւր յաճախորդներուն վստահութեանէն քաջաւերուած՝ այս անգամ կը փութայ յայտարարել թէ ամէն եղանակի յատուկ վերջին նորաձեւութեան վրայ պատրաստ ունի արանց, կանանց եւ տղայոց համար ամէն տեսակ հագուստներ ու անձրեւի համար մուշամպա վերարկուներ, նաեւ ձերմակեղէններ, ֆանթէզիներ և թօաֆիէներ ու ամերիկեան կօշիկներ։ Ունի նաեւ կահկարասի, ձեղունի յամբարներ, մահճակալներ, եւրոպական ու անգլիական գորգեր, դետնի մուշամպաներ, կրափօֆօններ ու պիսիքլէթներ՝ ամենավերջին կատորելութիւններով։

Այս ամէնուն որոշեալ տրոժէքին վաճառումն է

Ա. Պ. Ա. Ռ. Ի. Ն.

Միայն թէ գնուած ապրանքին հարիւրին 20ր կանխիկ, իսկ մնացեալ դումարին համար շաբաթական հարիւրին 5 վճարմամբ պատրաստ է հայթայթել։

Վաճառատունս հաստատուած է

ՄԵԾ-ՇՈՒԿԱՅ, ՈՍԿԵՐՉԱՅ ՄԵԾ ՓՈՂՈՑ ԹԻԻ 13

Կանխիկ գնողներու համար հարիւրին 5 զեղջ Սակարկութիւն չկայ Շաբաթական վճարմանց համար հաւաքիչներ միշտ պատրաստ են։

4—10

ՀՈՉԱԿԱԻՈՐ ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ԽԱԶԻԿ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Պօլիս, Պանջէ Գաբու Պօղաբաճիին դէմ, Սթանպօլ խան Թիւ 4, 5, 6,

Մայրաքաղաքիս ատամնաբուժական դասին մէջ պատուաւոր դիրք մը գրաւող խաչիկ էֆ. Ժամկոչեան, այս անգամ եւրոպայէն ու Ամերիկայէն յատկապէս բերել տուած նոր դրութեամբ գործիքներով և իրեն յատուկ եղող ճարտարութեամբ, առանց ոնւէ ցաւ գգացնելու, ակնթարթի մէջ կր հանէ փտտած և ամէնէն դժուարին ակունները Առջեւի փտտած ակունները առանց հանելու արմատներու վրայ կը զետեղէ բնականէն բնաւ տարբերութիւն չունեցող պտուտակաւոր ակուններ, Բերնին ետեւի կողմը լեցուիլը անկարելի եղող արմատներու վրայ, ոսկի կամ բլաթին քուռօններ կ'անցընէ։ Նաեւ քառւորի, բլաթինի, ոսկիի վրայ շարուած տկուաներ կը չինէ բնականին յար եւ նման։

Խաչիկ էֆ. Ժամկոչեանի սկզբունքն է

Պատուաւորութիւն, Ուղղամտութիւն եւ Մաքրութիւն ինչ որ անհրաժեշտ պայմաններ են ատամնաբուժի մը համար։

ԶԱՓԱԻՈՐԳԻՆ

Վկայեալ աղքատաց ճրի

30—50

ԳԵԶԱՐՈՒԵՍՏԻ ՍԻՐԱՀԱՐՆԵՐՈՒՆ
Հրահարակուեցաւ
ԱՐՈՒԵՍՏ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՉՈՒԹԵԱՆ
 (ԱՄԱՔԷՕՌՆԵՐՈՒ ՅԱՏՈՒԿ)

Կը պարունակէ լուսանկարչութեան արուեստին բոլոր գաղտնիքներուն բացատրութիւնները, ամենալեւրջին ֆօրմիլիւնները, սեւ-ւաներկ (Պրոմիւրի գրութիւն)ն, պատկերազարդ քառթ-փօսթալներ պատրաստելու և փափաքուած լուսանկար մը թաշկինակի վրայ հանելու կերպերն, եւայլն, եւայլն գինն է միմիայն

3 դահեկան

Կը գտնուի բոլոր դրավաճառաց քով և Ս. Դաւթեան գործակալութեան գրասենեակը (Սիրքէճի, Սօրասանճեան խան, Կ. Պոլիս)։ Մեծաքանակ գնել փափաքողներու և լուսանկարչական գործիքներու վաճառատանց գոհացուցիչ զեղջ։ Դիմել հեղինակին առ Տիար Յակոբ Յ. Թէրզեան դեղագործ Ատանա։ 10—2

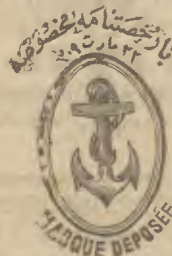
Կ. ԵԱՎՐՈՒԵԱՆ

Յ. ԻՍԱԳՈՒԼԵԱՆ

ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

ԹԷՅԻ ԽԱՌՆՈՒՐԴՆԵՐ

ՄԻՇՏ ԱԺԱՆ ՈՒ ԹԱՐՄ ԵՆ

ԵԱՎՐՈՒԵԱՆ

ԻՍԱԳՈՒԼԵԱՆ

ԸՆՏԻՐ, ԱԺԱՆ

Ե Ի

ՀՈՏԱԿԷՏ ԹԷՅԵՐ

Կ. Պոլիս, Պահճէ Գափու, Ճելալ-Պէյ խան, թիւ 10

30—50

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՅԱՆԳԱՐԱՆ

ՆՈՅՆԱԶԱՅԵՆ ԵՒ ՆՈՅՆԱՅԱՆԴ ԲԱՌԵՐՈՒ

Պ. Խ. ԹԷՐԶԵԱՆ

Այս նոր հրատարակութիւնը կարեւոր աղբակ մէ ամէն անոնց որոնք ոտանաւոր բանաստեղծութիւններ գրելու հետամուտ են եւ կը նեղուին յաճախ յանգերու սովէ։ Դրդոյիլը, մաքուր տպագրութեամբ եւ գեղեցիկ կազմով հրապարակ ելած է արդէն եւ կը ծախուի 4 զանկանի, ամէն գրավաճառաց քով։ 10—10

ԿՕՇԻԿԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆ

S. Հ. ԲՕԼԱՔ ԵՒ ԸՆԿ.

ՀԻՄՆՈՒԱԾ 1860 թ.

Դրեթէ կէս դարէ ի վեր հանրութեան վստահութիւնը գրաւած կօչիկի եւրոպական այս մեծ գործարանը՝ որուն պիտաւոր մթերանոցն է ՄԻՄԻԱՅՆ ԲԵՐԱ, ՄԵԾ ՓՈԴԱՑ ԹԻՒ 401

Կը հայթայթէ արանց, կանանց և տղայոց յատուկ զանազան տեսակ կօշիկներ որոնք իրենց չիքութեամբ և տոկունութեամբ կը գերազանցեն միւս նմանօրինակ վաճառատանց ապրանքները։

Անգամ մը դիմել բաւական է գոհ մնալու համար։ 6—12